

8524

~~K-6524~~

Г А Р Т

П 84531

~~K-6524~~

84531

0

3

6

1

$\frac{193}{84.2}$

Δ

В

У

НАРТ

ЦІНА
75
коп.

ГАРТ

А Р Т

ВСІМ, ХТО ХОЧЕ ПРОТЯГОМ 1930 РОКУ БУТИ В КУРСІ СПРАВ
ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ Й ЗНАЙОМИТИСЯ СВОЄ-
ЧАСНО З НОВИМИ ТВОРАМИ ПРОЛЕТАРСЬКИХ ПИСЬМЕН-

НИКІВ ТАК УКРАЇНСЬКИХ, ЯК І ЗАКОРДОННИХ, НАГАДУЄМО:

ЧИТАЙТЕ ★ ПОШИРЮЙТЕ ★ ЖУРНАЛ „ГАРТ“
ОРГАН ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ ПРОЛЕТАРСЬКИХ ПИСЬ-
МЕННИКІВ ★ ЧЕТВЕРТИЙ РІК ВИДАННЯ ★ ЗА РЕДАК-
ЦІЄЮ: І. КИРИЛЕНКА, В. КОРЯКА, І. КУЛИКА (ВІДПОВІД.
РЕДАКТОР), І. МИКИТЕНКА, С. ШУПАКА

В „ГАРТІ“ 1930 РОКУ ЧИТАЙТЕ:

РОМАНИ, ПОВІСТІ, ОПОВІДАННЯ, НОВЕЛИ, ПОЕМИ, ВІРШІ, ПОДОРОЖІ,
ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІ СТАТТІ, НАРИСИ, РЕПОРТАЖІ, НОТАТКИ,
ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ, ЛІТЕРАТУРНІ ПАРОДИЇ, УКРАЇНСЬКУ Й ЗАКОР-
ДОННУ ХРОНІКУ І Т. ІН. КРІМ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКИХ ПРОЛЕТАР-
СЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ, ЖУРНАЛ МІСТИТИМЕ ТВОРИ ЗАХІДНО-
УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ, А ТАКОЖ ПЕРЕКЛАДИ З ВИДАТНІ-
ШИХ ЧУЖОЗЕМНИХ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПИСЬМЕННИКІВ

НАШІ СПІВРОБІТНИКИ:

В. Антонович (Харків), М. Альбертон (Дніпропетровське), Анрі Барбюс (Париж),
В. Бобинський (Львів), Владислав Броневський (Варшава), Б. Буачідзе (Тифліс),
Йоганнес Р. Бехер (Берлін), М. Бірюков (Харків), Ф. Вайскопф, Еріх Вайнерт
(Берлін), Роберт Вульф (Нью-Йорк), Вайль (Прага), М. Волинець (Канада),
А. Габор (Москва), Карл Грюнберг, Альберт Готопф, Клявс, Герман (Берлін),
Майкл Голд (Нью-Йорк), К. Гордієнко, М. Гаско, С. Голованівський (Харків),
М. Дубовик, Ю. Дубков (Київ), А. Дикий, М. Доленго, І. Дорожній, І. Дубин-
ський (Харків), Д. Загул (Київ), Ом. Заратустра, Наталя Забіла, М. Зісман
(Харків), Ю. Зоря (Київ), Мате Залка (Москва), Мирослав Ірчан (Харків),
Бела Ілеш (Москва), Гейнц Каган (Москва), П. Козланюк (Львів), Курт
Клебер (Берлін), В. Клементіс (Братислава), К. Кессер (Кельн), Франц Корі-
чонер (Відень), Е. Крук (Нью-Йорк), Б. Коваленко, М. Козоріс (Київ), А. Кло-
ччя, В. Коряк, І. Кулик, Ів. Кириленко, В. Кузьміч, М. Качанюк
(Харків), Іван Ле (Артемівське), О. Лан (Київ), М. Ледеянко (Харків), С. Ю.
Масляк (Прага), Май Дніпрович (Балта), І. Микитенко, М. Майський, М. Мо-
тузка (Харків), В. Миколюк (Одеса), Я. Машевіч (Зінов'ївськ), М. Новицький
(Харків), Гергарт Поль (Берлін), Л. Підгайний (Київ), П. Пела (Одеса),
Л. Первомайський, Л. Ніонтек, В. Рунін (Харків), Аптон Сінклер (Нью-
Йорк), Суат-Дервіш-Ханум (Константинопіль), Я. Савченко, Л. Смілянський
(Київ), В. Сосюра, Лев Скрипник (Харків), Л. Селіван (Одеса), В. Сутирін,
А. Селівановський (Москва), Микола Тарновський (Нью-Йорк), І. Топчій
(Сталіно), С. Тудор (Львів), М. Терещенко (Київ), Ів. Ткачук, П. Усенко, С. Фе-
дчишин (Харків), Дм. Чепурний (Київ), М. Шеремет, А. Шмигельський, Ю. Шо-
ковляс (Харків), С. Шупак (Київ), Н. Щербина, В. Юринець (Харків),
Бруно Ясенський (Москва), С. Яровий (Зінов'ївськ) та інші.

П Е Р Е Д П Л А Т А :

на 1 рік — 6 крб., на 6 міс. — 3 крб. 25 коп., на 3 міс. — 1 крб.
75 коп., на 1 місяць — 65 коп. Окреме число — 75 коп.

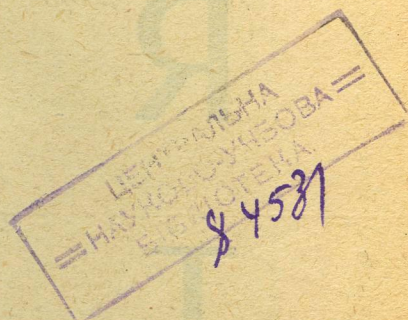
П Е Р Е Д П Л А Т У П Р И Й М А Є :

СЕКТОР ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ (Харків, Сергіївська площа, Мо-
сковські ради, № 11), УПОВНОВАЖЕНІ, ФІЛІЇ ТА КНИГАРНІ ДВУ,
ПОШТ. КОНТОРИ ТА ЛИСТОНОШІ ПО ВСІХ МІСТАХ УСРР
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: ХАРКІВ, ПУШКІНСЬКА, № 46, ТЕЛ. 57-28

Г А Р Т

ГАРТ

К-6524

Непотрібно-тратічна смерть Володимира Маяковського—важка втрата для всесвітньої революційної літератури.

Поширюючи революційну художню спадщину В. Маяковського в масах пролетаріату—помножуймо зусилля, поглиблюймо працю, загартувуймо нових творців інтернаціональних художніх цінностей, нових борців за комуністичну культуру.

59

H

A

R

T

LITERARISCHE UND KRITISCHE MONATS
SCHRIFT DES ALLUKRAINISCHEN VERBANDES
PROLETARISCHER SCHRIFTSTELLER «WUSPP»
REDAKTIERT VON: I. KYRYLENKO, W. KORJAK,
I. KULYK, I. MYKYTENKO, S. TSCHUPAK
STAATSVERLAG DER UKRAINA APRIL 1930

Г А Р Т

к. 6524.

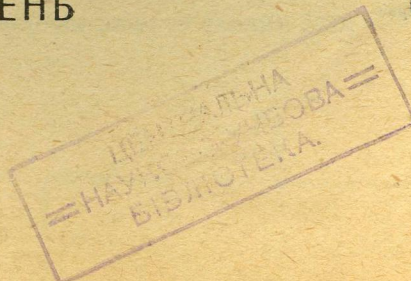
ЛІТЕРАТУРНО
ХУДОЖНІЙ ТА
КРИТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ ВСЕ
УКРАЇНСЬКОЇ
СПІЛКИ ПРОЛЕ
ТАРСЬКИХ ПИ
СЬМЕННИКІВ

IV - ТИЙ РІК ВИДАННЯ
РЕДАГУЮТЬ: І. КИРИ
ЛЕНКО, В. КОРЯК,
І. КУЛИК, І. МИКИ
ТЕНКО, С. ЩУПАК
ДЕРЖАВНЕ
ВИДАВНИЦТВО
У К Р А Ї Н И
1930 КВІТЕНЬ

№ 4

68

Бібліографічний опис цього
видання вміщено в „Літописі
Укр. Друку“, „Картковому
репертуарі“ та інших по-
кажчиках Української Книж-
кової Палати

Обкладинка художника
А. Страхова

Перша друкарня ДВУ
ім. Г. І. Петровського. Укр-
голови № 2704. 5/V 1930
Замовлення № 1241. Тираж
2500 примірників

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

ВІЙНА — ВІЙНІ

ПЕАН

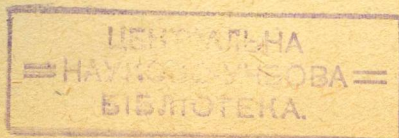
Встають, хвилюються народи,
Але назустріч їм в ночах
Кривава тінь хреста й меча
Повзе од Заходу до Сходу,
Щоб кинуть маси на одчай
І кров'ю напоїть достоту...
Ця тінь, як легендарний гад,
Од неї тлінь така холодна...
А над усім пожеж полотно
І крик, і плач...

Там свій парад

Приймає смерть...

І грона трупів

Тих, що за сонце йшли до згуби,
Гойдає вітер на стовпах,
Що в тьму ідуть один за одним
Під небом диким і холодним...
На трупі труп... Під крик: о - а!..
Бенкет справляє буржуа,
Колись герой, а зараз кат,
Під огняний чарлстон гармат,
Що б'ють на славу капітала...
Й кривава тога кардинала
Од танку в'ється, наче плащ...
Десь вийшли звірі з темних хаш

І виють тужно...

На штиках

Криваве сонце, як дитина...

Там дзвін чарок і регіт лине...

То буржуа і кардинал

Справляють свій останній бал.

А вколо в чорнім хороводі

Сплелися всі, хто кат свободі,

Кому вино солодить шлунок,

Хто хоче на чужий рахунок

Ходити в злоті, у шовках...

Нічого це, що десь там жах

І ходять злидні по підвалах...

Їм тільки б жити в пишних залах,

Жінок любити, пити, гулять,

А на народ їм наплювать.

Що їм народ? Це — купа гною.

Як сміє він грозить бідною

Царям життя, обранцям муз!?

Аби міцне залізо шлюз,

Аби стирчав монокль, де треба,

Щоб очі зводити до неба...

А що якийсь там робітник

Кричить од імени народу,—

Йому покажемо ми броду:

„Ату! На штик його, на штик!..“

У шахтах, голі і промоклі,

В заводах, бронзові, міцні,

Працюють ті, що вам моноклі

Повибивають у вогні,

Бліді і рахітичні хами,

Разом з проклятими очами.

І буде так. Бо крають даль

Гудки республіки труда.

На радість їм і вам на горе,

І море зорів неозоре
Надійно дивиться на нас...
Вони повстануть. Прийде час.
Вони готуються до цього...
Не перетяти їм дороги
Ні вашим газам, ні шпикам...
Вони ідуть до ваших брам,
Щоб заплатити за всі страждання...
Танцюйте ж, прокляті, востаннє.
Під вами огнений вулкан.
Гримить над світом барабан,
І сурми дальні вже заграли...
На вашу кров чекає крук
Над морем прапорів і рук,
Що з тьми пливуть на крик металю...
Вже чути криці грізний сміх...
Вам не спинить ніколи їх.
Ви поспішаєте... Вам треба
Спинить цей рух, аби на нас
Ударить бурею в цей час,
Щоб кров добризнула до неба...
Але... от іменно, „але“,
Таке велике, хоч мале.
От чом із огненної мли
Ви чорні руки простягли
На наші зоряні кордони,
Коли ми творим світ червоний,
І наші ночі, наче дні,
В яснім електрики огні,
Здіймають крила багрянові
На все нові й нові будови...
У золотому сяйві мет
Ми йдем напружено вперед
На ще незнанні верховини...
Хай не один із нас загине,—

Впаде за „наше“, не „мое“,—
Але згорить, не зогниє.
Не буде він ні сном, ні тінню,—
Він буде часткою в мосту,
Коли по нім у днів цвіту
Пройдуть прийдешні покоління.
І от тепер, коли вгорі,
В огні ранкової зорі,
Ясніють килими блакиті,
Вам закортіло зупинити
І повернуть в минуле час...
Ви знову хочете до нас,
Ви знову хочете, щоб села
Пішли в дикунство, злидні, жах,
І гомін тракторів веселий
Замовк на голубих полях,
Щоб затопили дикі ночі
Наш молодий земний Едем,
Щоб на заводі знов робочий
Тремтів перед наглядачем,
Був знов рабом у власній хаті!?.
Та ні. Не діждете, прокляті!
Не встануть із могил мерці,
Не поведе з хрестом в руці
Нас піп молитись і вмирати
За „ваші“ золоті палати,
Що стали нашими навік.
В нас кожний хлопчик більшовик,
І навіть підлітки - дівчата
Уже навчилися стріляти
І підуть радісно на бій,
Щоб взять на мушку світ старий.
Ви в нас були уже давно.
Та ваші танки і гармати
Не вдержали вогню відплати,

І крові вашої вино
Сліди незлічні заливало,
Коли од нас ви в тьму тікали,
На горе вам і нам на сміх,
Не оглядаючись, далеко,
І крик: „Червона небезпека!“
Гримів в столицях світових...
Ми нищили кордони й межі,
І відблиск дальньої пожежі,
Під крики юрб і смерти свист,
Горів у вікнах ваших міст...
Ви пам'ятаєте той час,
Повиті мороком могили...
Але життя вас не навчило,
І знов ви хочете на нас,
Під регіт дикий і щасливий,
В трояндах золотих розривів,
Надіть поламане ярмо!?.
Ну, що ж. Приходьте. Ми ждемо.
І ждуть на вас холодні жерла
Поставлених де слід гармат...
Країні радості і рад
Таких гостей стрічать не вперше
І проводжать громами їх.
Агентів куплених своїх
Намарне ви до нас послали,—
Як чорні вежі капіталу,
Вони впадуть до наших ніг.
Чекають їх і кулі й ґрати,
І Соловків далекий дим...
Не пощастить ніколи їм
Наш край зсередини зірвати.
Один хотів зробити так,
Але йому це не вдалося,
Хоч має й сиве він волосся

І на груді почесний знак.
 Він знов хотів у завірюсі
 Вкраїну кинути на жах,
 Цей спекулянт на довгих вусах
 І на вишневих хуторах,
 Петлюра другий!?

Щоб над кров'ю
 Простерти крила, наче крук...
 Та піднялося море рук,
 І впав змовник цей сивобровий
 Із Академії Наук.
 Яка вам мука серце ссе,
 Як заздро вам, що в нас усе,
 Що треба звільненій людині!..
 На горизонті шахти сині.
 І в димній авреолі даль,
 Як море, дихає й цвіте...
 У нас і те, і те, і те,
 І шкідники,— ця міль заводу,
 Що марить, як нашкодить нам,
 Щоб виробництва тарарам
 Шпурнув нас догори ногами...
 Але собі копали яму
 Вони не раз уже, не два,
 Бо в них із глини голова.
 Не їм, не їм боротись з нами!
 Там є робкор...

Перо в руці,
 У тій руці, що меч тримала,
 Шле жах агентам капітала...
 Там є червоні фахівці
 І ті, що з нами, ті, що чесні,
 Що йдуть, як ми, у дні воскресні...
 Спираючись на волю мас,
 Там, де радгоспи і заводи,

Виводим ми на чисту воду
Економічних шкідників,
Щоб суд творив свій правий гнів.
І їм на крики їх: „О, боже!..“
Ні СВУ, ні СУМ не допоможе¹.
Ми довго гнаними були.
В обіймах розпачу і мли
Ішли на муки, на потали,
І наші діти працювали
На ката ситого...

Всі дні,
Всі довгі ночі, без перерви
Ми віддавали кров і нерви
Неробам жадним...

І за це
Вони плювали нам в лице
І наших сестер гвалтували...
А ми безмовними були.
Ми в пильних фабриках гнили.
Без світла сонця...

Під землею
Нам тільки снилося воно,
Задумане і золотее...
Бо, як виходили нагору,
Там ніч була уже давно,
І холодно всміхались зорі.
І у землянках, як на сміх,
Голодний плач дітей блідих
Нас зустрічав докором вічним...
На наших стомлених обличчях
Росою сльози їх цвіли...
А ми безсилями були.
Що знали ми?.. Що видно нам

¹ Контрреволюційні організації, що їх викрило ДПУ: СВУ—
„спілка визволення України“ й СУМ— „спілка укр. молоді“.

Було над молотом і ралом?..
 Ми тільки замки будували
 Для інших, „обраних життям“..
 Купались їх незлічні зграї
 В вині, у меді, в молоці...
 Ми ж після смерти ждали раю,
 Що обіцяли нам жерці,
 Хрестом махаючи над нами,
 З брехливим зором і словами,
 І гнали в церкви, у каплиці...
 Ми довго вірили в казки ці,
 В нужді, у димі, в дзвоні сталі,
 Аж поки вірить перестали
 Й коритись теж!..

І от, тоді,
 Із наших лав прийшли вожді,
 Що, як і ми, зросли з нуждою,
 І нас покликали до бсю
 За рай земний..

Заграли сурми,
 Ударив грім, упали тюрми,
 І вийшли в'язні відтіля
 З обличчями, немов земля,
 Але з щасливими очами...
 Шуміли прапори над нами
 На довгих радісних вітрах,
 Несли тривогу, кров і жах
 Ми тим, хто нас гнобив віками...
 Ми їх, за днів минулих яд,
 До муру ставили підряд,
 І залпи ночі протинали...
 Горіли села і вокзали,
 Летів до зор їх димний бред...
 За рядом ряд у чорні далі
 Ми йшли нестримано вперед

На місце мертвих...

З мертвих рук

Ми брали прапори криваві,
По скошених тілах бійців
Несли ми їх безсмертний гнів
На дальні зоряні заграви,
Під їх сердець останній стук...
У морі радості і мук
Життя нове цвіло, зростало,
А все старе листом опалим,
В крові, в огні, і тут і там,
Вітри несли під ноги нам.
Ті дні пройшли.

Вони, як сон,

Що снитись нам не перестане...

І в шумі радіснім колон
Ростуть Індустрії бояни.
Над ними велетні будов,
У жилах їх бентежна кров.
Не згадуючи дні прокляті,
Вони ростуть у злоті крокв,
Щоб оспівати кожен крок
Революційного завзяття,
Цеглину кожну, блиск ріки,
Де Дніпрельстан, сія, вирує,
І рухи творчої руки,
Що наші дні фундаментує.
Там піонери вийшли в путь,
В бадьорім темпі руки й кроки...
В будівників золотооких
Вони на зміну нам зростуть.
Вони не знають, що за лють,
Коли у дзвоні ланцюговім
Зір заливають хвилі крові...
Їм незнайомий дим війни,

Спокійні й світлі йдуть вони
 У даль військовою ходою.
 Вони готуються до бою
 З дитячих літ... В них інші дні,
 І гасло їх: Війна — війні!
 Їм інший світ у яві сниться,
 Ніколи їм не знати мли,
 І прапорів багряні птиці
 Над ними крила простягли.
 У діамантовій росі
 Летять автобуси, таксі...
 І хилять візники обличчя,
 Під криці і бетону сміх...
 Вони на фоні днів нових,
 Як щось забуте й архаїчне.
 Вже сіла рідна сторона
 На інші коні після брані
 Й летить за обрії незнанні
 Од „вівсяного двигуна“¹.
 Церкви порожні і німі....
 Лиш іноді заплачуть дзвони
 Так безнадійно й похоронно
 Й замовкнуть злякано...

В їх тьмі

Лиш постаті бабусь самотні
 Дрібні на плити ронять сльози...
 А тут життя шумить, клекоче,
 І безробітний піп на розі
 До неба зводить згаслі очі...
 Так. Дні не вернуться сухотні.
 Летить, цвіте рум'яний час.
 В нестримному потоці мас
 Йде те, про що з нас кожен марив

¹ Вираз Форда.

Під гул гармат, в огні пожарів.

Цвітуть, хитаються сади,

В садах і музика і співи...

Епохи юної сліди

На кожнім кроці.

Той щасливий,

Хто творить і працює хто;

Кого життя включило в ток

Непереборного розгону!

Заводи, станції, вагони...

Прийдешнього на всьому знак.

Лиш іноді про дні атак

Ти згадуєш у ніч безсонну...

Але згадки уже смутні,

Й минуле тоне в тумані...

З наказу іншого і знаку

Тепер нові гримлять атаки,

І їхні наслідки — не кров,

А дивні велетні будов,

Мереживо мостів і птиці

З дюралюмінія і криці...

Так. Будівництво — поле бою.

Своя в матері є лють...

І от на штурм її, сліпої,

Ряди ударників ідуть,

Що йти назад не звикли зроду,

Як і колись у дні повстань...

В огні завзятому змагань

Перекликаються заводи

Гудками в неба каламуть,

І зорі меркнуть перед ними...

А там степами голубими

Повзуть у полі трактори,

Неначе танки...

Гул і дими

Над Україною встають
Побідним хором Індустрії...
Кому ж це там житяні мрії
Ночами спати не дають!?.
Хто жде на нас якоїсь кари
Уже не рік, не два, не три
І снить про тихий дзвін гітари
В малоросійські вечори!?
Ридайте хором похоронним,
Хай лине в нім журба терпка,
Коли на мідь церковні дзвони
Бере рука робітника!..
Ридайте ж, прокляті, на кутні!
Нам не страшний ваш мертвий гнів,
Бо на церкви замість хрестів
Вже линуть зорі п'ятикутні.
В грозі, в грозі червоний край...
Кінця і меж грозі нема цій.
Там, на селі, пищить глитай
Під пресом колективізацій...
Там, на селі, відплата йде,
За вкрадений катами день,
За муки наймита, за сльози
Байстрят і вдов, за тисячі,
Що йшли за зорі на мечі,
Що всі шляхи зросили кров'ю
Й покірно й радісно лягли
На тих шляхах, щоб ми йшли,
Огнем озброєні і любов'ю,
Крізь бурі, розстріли і жах,
Усе вперед по їх тілах.
І ми йдемо.

В грозі весь край.

Це ми, це ми, це ми — гроза ця!
Скавчить, кувікає глитай

Під пресом колективізацій.
Це йдуть озброєні ідеї!
І що для нас хрести й мечі,
Коли вже скоро непачів
Ми будем бачити в музеї!
Без концтаборів і штика
Так швидко кодло їх зника.
Вам навіть трудно уявити,
Як можна вчитись і робити,
З'єднавши, на путі вперед,
Завод і університет.
Огні від молоту летять
До зор веселкою і спектром...
Це робітник, творець життя,
Йде на вершини інтелекту!
Так, стійте ж, стійте, наче пси,
Дивіться нам в багрянні очі,
Що світять гнобленим крізь ночі!..
Такої вам не знать краси,
Що творим ми в огні електри...
Сіяйте ж нам, небесні спектри,
Світить нам, зорі, в шумі віт!..
Не марно стільки впало трупом.
Ввесь світ поставили ми рубя,
Нас не ляка ні жар, ні лід,—
Нам воля мертвих — заповіт.
Життя минуле не воскресне.
Ми збудували дім чудесний,
Що виріс із крови і тьми
І в домі цим живем лиш ми.

.....

Надворі дощ шумить і плеще...

Заснуло все спокійним сном.

Лиш ваші постаті старечі

Чорніють скорбно за вікном...

Під вітром гніться, наче лози,—
 Нас не обдурять ваші сльози,
 Ми вас не пустимо в наш дім!
 Хто був нічим,— той став усім!
 Бо знаєм ми, що там, за вами,
 Встає дредноутів мара,
 І сталі з мускулами гра
 Уже не за горами....
 Над Римом золота тіяра,
 Як роги чорта у казках,
 Грозить бідною і пожаром
 Нам на усіх земних шляхах...
 Там крик: „Червоні сарацини
 Із азійської країни,
 Тремтіть!..

Новітні хрестоносці
 Зітруть на порох ваші кості,
 Щоб він летів по всіх світах
 В огні, у зорях, у вітрах!..
 Ми вам несем гарматний гнів
 За церкву, дзвони, за попів,
 За те, що душите ви волю
 Приватних власників, що ви,
 Ви хами, смерди!.. Ви, ви, ви!..
 Бунтарська проклята голота!..
 І піна бризкає із рота,
 І пузо труситься й блищить,
 Як пузо ящура...

В тьмі жал
 Багнетів дальніх, капітал,
 Підвівши очі у блакить,
 Нероб, омріяний Ваал,
 На горах золота сидить,
 І з пальців, скрючених від жаху,
 Під молитви й церковний спів,

Стікає кров робітників...
Він хоче нас усіх на плаху:
Старих, і юних, і дітей
Вести руками яничарів
Туди, під чорні мертві хмари,
Під крики й регіт:

„Гей, агей,
Карайте їх за кров, за „ізви“!..“
— „Під чорним прапором фашизму
З хрестом і мавзером в руках,
Ми вам несем такий же жах,
Що ви несли у дні тривожні
Крізь далі мертві і порожні,
В наш вічний золотий чертог,
Бо з нами церква, правда й бог!“
І кодло труситься, радіє,
Як відьми Гоголя...

Та мрії

Цих ненажер розвіє час,
Бо воля й правда лиш у нас!
Сліпі од гніву й переляку,
Немов скажені ті собаки,
Вони не бачать, що на них
Уже із заграв заводських,
Під крики молота й гудка
Нам жерла труб, де даль дзвінка,
Уже підводиться крізь ночі
Рука замурзана, робоча,
Що застить зорі...

І, як жах,
Ударить їх по черепах!..
Погасне бал, замовкне хор,
І мозок бризне аж до зор!..
І стягнуть тушу капітала
З вершин кривавих на дротах...

Його топтати буде в прах,
За ручки взявшись в хороводі,
Під гімн любов і свободі,
Малеча в сонці...

Прапорами

Цвістиме даль... О, дальні дні!
Я бачу вас, я серцем з вами,
Ми там ідем, такі ясні!
І образ Леніна над нами
Сіяє в горній вишині,
Над радістю, над прапорами...

Харків
Революції року 13-го

ЮХИМ ЗОРЯ

ДЕПО

РОМАН

ПРОДОВЖЕННЯ¹

Х

ОГНЮ БЕЗ ДИМУ НЕ БУВАЄ

Клюб зустрічав сорокаліття майстерень урочисто.

В читальні стояла окраса й штаб підсумків виробничих досягнень — стінгазета.

Навколо столу — стомлена марудною працею редколегія і студентка з інституту народньої освіти від шефа.

— В пивнушку пішов твій Замріюшка,— звернувся до шафи дядько Мусій.

— І чого б це ляпати,— промовила Маруся шорстко.

— Хіба я до тебе?— роблено здивувавшись.

Остеронь Гойдай наклеював на білий простокутник статтю секретаря райпаркому—допіру дістав. Повні захвату погляди — на „Штовхачеві“. Наче б то пристойна передова

¹ Див. Гарт №№ 1, 2, 3, 1930 р.

начальника возової служби, коротенька інформація Назарова про економічний стан дільниці, спомини старих робітників, нарис і його замітка — заради свята підкреслив лише величезний поступ ТЧ - 3 проти 1913 року (ця дата завжди правила за контроль різних досягнень). Посередині три великі картки, що подарувала власна фото - майстерня.

Вгорі маневрушка підпихала вантажний поїзд — малюнок тутешнього А. Петрицького. Здається, — змістовна, уміло зверстана газета.

Стінкорія критично оглянула газету й, жартуючи, пішла до залі.

Кін метушився вишневими косинками. Вони зносили стільці, накривали стола червоною скатеркою, забарвлюючи процес роботи жвавими репліками.

Хлопці виладнали лави в стрункі шерехи і витирали порох з портретів.

— Треба ще повісити Троцького, — запропонував лідер невеличкої групи опозиціонерів „Зажигалка“ — м'язистий, сухожиллий, червононосий.

— Нехай він сам повіситься, — вирішив Дудкін.

Регіт комси не перечив.

Гойдай і собі усміхнувся — узяли в полон веселощі юні.

„Романе, ти перероджуєшся. Секретареві жарти уже не ображають тебе. Оточення ленінізує і вчинки, і погляди, і симпатії“.

Він попрямував до буфета, вщерть сповнений давно незнаною, ніби оновленою радістю. Сьогодні тепло, свято бучне, „Червона Правда“ видрукувала його величезну статтю (одержу червінець — прикинув на око.) А найголовніше — Липова завітає.

Від убогої вечері його витягнув гримкий задирливий краков'як; переважала мідь — майже всі оркестри мали собі за зразок військові.

Перерва.

Музики, літні робітники упереміш із молоддю, колупались поглядами в нотах, стиха розмовляючи.

Пролетаризований селянин „Провінція“ частував сусід махоркою.

— А швидко посходились, — звернувся до нього Гойдай.

— О, тут в один миг. А на селі паршиво: той там живе, а той у чорта в зубах. Довго збирають свій комплект...

Батуа закиликала інструменти до порядку.

Мить — і бравурні звуки брязкнули шибками.

Духова оркестра сьогодні не дратувала розівинченого активіста. Навпаки. Марш, що його капельмейстер, відомий лавреат, присвятив ювілянтові депові, запалював йому кров. Але викликав асоціації, що не передбачав автор, не гримів великою колективною творчістю, а коханням, гнав надвір — може прийшла?..

Біля клубу — тиша. Над дверима червоно веселив прапор. Великі літери гасел білили весняними радіощами. Вони нагадували про давно відомі, але освітлені новими блисками істини.

Сходились робітники, дехто — з жінками. Шаруділи нові одяги. На багатьох обличчях — святкові настрої.

Ось і Липова.

Гойдай замилувано дивився на вимріяні риси: точений ніс, пухнаті зворушливі брови, рухливі уста; а непокірливі остружки пуклів дратували, вабили до себе. Він добре розумів, що їхні зустрічі щораз дужче обплутують павутиною, полонять його почуття — і зустрічався: кожне нове побачення приносило з собою так багато утіхи...

Жінка привіталася сміхом. Оце то так! Не машиніст, а джентльмен — кепі, чорне пристойне вбрання, скромна краватка. А чомусь боялась, що він строкато, по-міщанському зодягнеться.

Уламки розмови їхньої не даються переказати мертвою мовою літер; власне, вони цікаві самим закоханим, а в читача викликають лише позіхи.

За годину пішли до клюбу. На східцях така товчія, що вони ледве протиснулись до другого поверха.

Усі стіни прибрали урочисто: прапори, портрети, квітки. Де-де на кривавому тлі білили зворушливі своєю ясністю рядки.

Повнісінько. Або вірніше заля була до - нікуди переповнена, як вагон за часів спекуляції. На передніх лавах сиділи гоноровиті інженерські кашкети й сукні: крепд'ашинові, шовкові й маркізетові. Поруч кепі відповідальних парт - і профробітників — місцеві висуванці. А далі — куди оком не кинь — непримітні герої величних буднів. Чотирікутне море електрики, очей і гарячої невпинної розмови.

Десь трапився прикрий інцидент: жінка забруднила яснозелене комбіне — не витерли лаву напередодні. Розпорядчик насилу втихомирив її обурені вигуки.

Стоязикий гомін то стихав, то знов народжувався, рухаючись, мов живе срібло — чи ж скоро початок?

Завіса оголила сцену — звичайнісінька святкова обстава з огоньними крилами прапорів.

Голова місцевкому до краю зворушеним голосом розпочав урочисті збори.

Заля зустріла президію оплесками.

Кін зарипів стільцями. За столом розсілося щось десятеро чоловіка і одна жінка.

Посередині — Демидов; сорок років одмозолив на паротягові.

Представники трьох губерніяльних керівних штабів привітали свято щиро.

Овації.

Інтернаціонал.

Начальник возової служби широко розводив і по-професорському тихо; його доповідь швидше нагадувала лекцію з техніки.

Металічні радощі оркестри — як звичайно.

Коротенька промова агітпропа райпаркому складалася

24 з кількох популяризованих гасел. Робітники, радянська влада й інші стандартизовані слова, що безперервно пливли з його уст, набирали якогось глибського вогняного значення.

Гузяр по рисунках вихваляв досягнення дільниці. Перед начальством говорив, не запинаючись, і з незначною домішкою „розумієте“. Щоправда, увага слухачів прилютувалась до мальовничих діяграм — аж очі вбирали.

Дві промови ретельно підкреслили революційність депа: заколоти в тисячу дев'ятсот другому, третьому й п'ятому роках і славозвісні повстання.

Трохи згодом голова місцевкому виголосив список героїв праці, складений напередодні. Пообдаровував сивовусих цигарницями і срібними годинниками, а Демидова, як заслуженішого, золотим.

Розгублений машиніст—йому заздалегідь доручили подякувати—зворушено випхнув із горла: „Тов...“ Якийсь час прискорено кліпав і плямкав губами.

— Я поступив сюди хлопчаком на двадцять копійок у день. Десять годин робив, як чорний віл...—непокірні сльози перебігли дорогу споминам і ляглися невинно, нитками, немов це був гіркий зміст його сповіді, немов сьогодні він хотів виплакати знущання й утиски, що зазнав не тільки його горб, але й вся робітничка кляса за царату.— А тепер хіба робота? Забавка. Мій Сашко вже шість годин... Дожився... часи, а скоро сповна пенсію... Як тут...— оці дальші слова, очевидно, зовсім не сподівано виштовхнули радощі.— Дай боже здоров'я комуністичній партії і всій власті,—впавши навколішки, він христився й бив поклони.

Непередбачена подія розтопила кригу урочистости на обличчях. Подекуди регіт вибухав різнобарвними водограями. У сміх і вигуки уквітчалася зала.

Секретар партосередку Закандикін—вугластий, гінкий, з шорсткими сірими вусами і застиглим недовір'ям у владних очах — сам заслони́в неслухняну завісу.

— Ти нащо його випустив?— він люто присікався до

голови місцевкому.— Не знаєш своїх робітників! Що ж тепер буде? Райпарком мене з'їсть без соли.

— Чого командуєш?— наїжачився Ячменьов.— Сам казав: „Дайош найстарішого, з бородою...“ Хіба я винен, що він з опіумом ще, придуркуватий. Я не знаю всіх, тут дві тисячі...

Довго мирили несподівану сварку.

Духова оркестра відшліховувала карбовані ритми маршу
ТЧ - 3.

Концерт— дехто вперше виступав перед робітництвом— долоні нагороджували по заслугі, палко.

За півгодини танці— насилу дозволили.

Заля майже спорожніла.

Публіка ходила коридором, проникаючи в кімнати відпочинку. Молодь приваблювали червоні вогні читальні, м'яка затишна півтемрява. Декілька пар довгенько сиділи там, забувши за все на світі.

В буфеті панував велелюдний веселий гомін. Чималий гурт упав коло пива. Сивовиські ковалі частували один одного червоногвардійськими спогадами і мугикали забуту „Варшав'янку“— не до ладу, розхристано, бо радощі заважали.

Знайомі, виплекані слова долітали і до Гойдая (Липова в клубі занотовувала свої вражіння), наче жаром усипали його, навіювали смуток і неясні запальні бажання. В голові черідками спогадів товпилися події провесни революції: його життя серед сірих шинель і чорних одягів, зрадливі бої, відступи й перемоги. Буйні, ясні години!.. А тепер „скривджений...“ Гм!.. Скривджений!?..

Він повними шклянками дудлив пиво, що, як завжди, видавалось йому дуже гірке, несмачне.

Но мы поднимем гордо и смело
Знамя борьбы за рабочее дело...

— запевняли бати голосніше.

До болю рідний спів краяв серце. Чомусь саме на цю мить його незгода з Це-Ка ввижалась такою мізерною, жалюгідною. А в минулому... Хіба авангард країни ятрили опозиційні настрої? Ні! Тоді партія — моноліт. І тому перемогла. А останнім часом політичні банкроти почали сіяти бур'ян зневіри, повними жменями кидаючи зерна ворожнечі в чорнозем ленінської гвардії. Це так ясно, так зрозуміло. Чому ж він і досі не одмовився від своїх поглядів-Ніяково!? Соромно! Йому не стало мужности... А партії потрібні руки й розум, бо лише шоста частина світу червона.

Замрій маневрував між столиками. На ньому — вузьке модне вбрання, а на ногах — жовті черевики, облямовані білими зубами рантів.

— Р - радек, Гойдайчик, пригадуєш, як я з тобою диспутовав, п'яноширо, — а тепер сам троцькіст. У нашому райкомі хлопців двадцять... Я лідер, а це, як каже „Зажигалка“, не фунт ізюму і не коробочка диму. Здається, скоро будуть збори всього вузла. Візьмеш мене з собою?..

Несподіване прохання трохи витверезило замисленого переродженця. Правду каже? Ні, удає. Надіслано з Д.П.У. або партосередку... Сексот!

— Одчепись, Павлушко. В чому справа? — гидливо.

Він неслухняними ногами подався з буфета; не звикши до пива, точився.

З кімнат лунав галас розхристаних веселощів. Молодь безперестанку вигукувала: „по морям, по волнам...“ Кваліфіковані п'яниці очайдушно гармидерували, по - братньому ділились цигарками й лайкою.

В коридорі Гойдай зустрів Шелеста.

Останній відвів його в куток і тихенько:

— От номер! Балакав з агітпропом райпаркому про наші справи. Назвав мене, чортяка, бузотьором, доказував, що і секретар і начальник на своїх місцях. Я думаю в них — спілка. Закандикін член бюро губпаркому. Може...

Нахмарений слухач якось втомно махнув рукою, мовляв, обличчя заради свята.

Здивований шептун попростував до дружини.

Гойдай, обіпершись об стіну, стежив за подружжям, а на думці: жінка, певно, в церкві, добре, що не прийшла... Сп'янілий настрій гнав його до Липової. Отепер посидіти б з нею—мовчки, непорушно. Де вона? Невже й досі нотує?..

Пішов розшукувати.

В залі його здивав голова місцевкому; вперто тягнув за рукава.

— Ходім, братухо! Не пушу! Ти не сердься... До чорта всякі суперечки. Таке свято...

— У нас діла мало, а свят багато,— промимрив зацікавлений супутник — куди він веде його?

Не за великий час вони — в партосередку.

В кутку—Закандикін, дядько Мусій і ще кілька активістів. На столі замість протоколів, обіжників і секретних листів — батарея пляшок. Заїдливий гомін разом з цигарковим димом плавали кімнатою.

Ячменьов трохи не силою частував нежданого гостя.

Останній розгубився. Яке невимушено - веселе товариство! І воно не прихильно, ба й вороже, ставиться до нього. Що робити? Залишитись незручно і втікати ніяково.

— Пий, братухо. Гульнем! Щоб навіки пам'ятати. Ще шклянку,— запрошував підхмелений профпередовик.

Закандикін кольнув Гойдая гостро - насталеним поглядом. Йому з голови не виходили слова Демидова. До того ж оргінстр райпаркому, прощаючись, наскріб йому редьки.

— А-а, і робкор п'є. Ха-ха! А потім напише про п'янку,— злостиво.

— Що ти!?— обурився Ячменьов.— Він хлопець нічого. Ну, як ковадло — від нього все одскакує. Е - е, хлопці, треба жити мирно. Ми ж одна сім'я, свої люди. Подумати-со - орок років уже. Я сам тут протрубив п'ятнадцять,— і загорівся розчуленими спогадами.

— Факт!— гукнув секретар місцевкому.— Ми ж колишні бойовики, чекісти, червоноармійці. Били всяку сволоту: білу, зелену, жовтоблакитну. А взяли владу в свої руки і - і пішов розгордіяш. Той адміністратор, а той на парт-чи профроботі. Тільки й чуеш: один на одного гир-гир, гир - гир. Треба якось по - дружньому. Фактура! — і знову щелепами видушував із рота синє кільце.

— Ще повоюємо! В чому річ?

Гойдай почував себе хорошо. Оточення видавалось йому близьким, рідним. Антипатія до нього розтанула, як от цигарковий дим у повітрі.

Трохи згодом до кімнати, разом із віддаленим гомоном, вбокувався Бузейко. Він завітав сюди з начальникового кабінету, щоб піддобритися до робітничої верхівки: на тамтому тижні бюро партосередку розглядатиме його заяву.

— О, тут, звичайно, мир і тишина,— задоволено.

Він сів поруч Гойдая, лебенів перед ним.

Зчервонілий робкор доміркувався, що поруч бенкетують адміністратори. Може всі сюди поприходять. Ото буде змичка... Скоро тільки робітники побачать його в цій компанії — хоч лягай під паротяг.

Він хапливо підвівся. Суставці деревом хруснули — клятий ревматизм. Швидко попрямував до дверей. На вперті запросини лише знизував плечима — на нього чекають, так, до побачення.

По малій годині зустрів Липову — вона вже написала статтю. Пішли до читальні, оповиті збуреною метушнею й пестощами розмагніченої музики...

Заля вирувала новим турботним життям, життям танку. Десятки юнаків, здавалось, втягали в себе плавкий ритм жіночих тіл. Пари повагом, прилюдно обійнявшись, нехотя, за наказами оркестри, розлучались, щоб знову тремтячими обіймами зворушити розгнuzдані пристрасті.

Замрій стежив за рухом. Він останнім часом не танцював: голова туманіла.

А пари невтомно кружляли. Де-де веселощі закипали шумовинням на хвилях, обсипаних конфетті жіночих зачісок. Одна з танцівниць засміялась особливо дзвінко й привабливо. Яка гарна! Тіло її, оповите модною, зеленою, як нефрит, тканиною, було ще в процесі ліплення.

Відпочинок.

Замрій попрямував до свого приятеля Сашка — з ним танцювала зелена сукня. Пильно дивився на дівчину. Він її мов би колись бичав. Де? Ага — нарешті пригадав — на складі. Так, він тягнув до паротяга два бетони мазути. Вона ж нотувала; певно, списувала вагони з антрацитом. Несподівано щось випустила з руки. Він миттю підійняв із землі олівця. А потому вони розмовляли. Її усмішка запалювала, як і тепер.

Сашко стояв ні в сих, ні в тих. Видно, хотів збутися друга — відомий дон - Жуан, але...

Вони ще незнайомі.

О, вже давно! Він спізнався з прекрасною товаришкою тому кілька тижнів на вуглярні.

Ах!.. Правда. Але його одяг так змінив, так причепури.

А в спецпіджаку він, звичайно, скидався на сажотруса.

Дівчина загорілася спогадами. Він часом не працював за секретаря комслучу в механічній профшколі. О, вона навіть відповідала оплесками на його промови. З нього, очевидно, буде блискучий оратор. Атож, вона тоді училась на залізниці. А тепер — у господарному технікумі.

Захоплений юною красою бесідник все ж у думках суворо оцінював її.

На голові — непокірні хвилі срібнольонних кучерів кольору води в тендері, освітленої крізь люкове око вранішнім сонцем; лице білозоре, гарне, але з широким примхливим ротом; шкіра тендітна, тоненька, мов сірий папір, — оригінальна, ще не розквітла принадність.

Оркестра заграла „На сопках Манчжурії“. З наказу звуків безжурно, як і завжди, кружляла невгомна молодість.

— Набридло стояти,— і по - дитячому закомизилась.

— Ви мені обіцяли вальса, чи так, Раю,— просив Сашко нерішуче.

Замрієві красномовні погляди говорили: він ладен танцювати з нею хоч би й до ранку.

— Прошу вибрати собі партнера,— сказав він палко.

Оця демонстративна одвертість неприємно вразила чепуристу красуню,— певно, високої думки про свої чари. Несподівано для себе схопила за руку Сашка.

— Ходім!— а через плече.— Не забувайте.

Осамотілий дон - Жуан ловив очима Раю. Он вона в обіймах, сміється... А йому байдужісінько! Ні, він ошукує себе. Вередлива кокетка сподобалась йому над усіх дівчат. Вона якась одмінна, немов недосяжна панянка.

Він похмуро дивився на рух юрби. Переважно молодь, виробничники, здебільшого комсомольці. Учорашні замазучені токарі, молотобойці, кочегари — сьогодні трохи не всі зодягнені з претензією на шик. Як на око, їх лише по значках Кім'у можна відрізнити від міщан—не зважючи на всі заходи контролю, вони завжди просотувалися до клубу. Пари довго каруселили одвічного танця верткої юности.

„Ти, Павлушо, перероджуєшся“— раптом спало на думку Сашкове зауваження.— Гм... Хіба тільки він? Ні! Тисячу раз ні! Його приятель, зразковий активіст, а до того студент, теж змінився на гірше. А таких Сашків—безліч. Свої навантаження вони виконують, як неприємні, але потрібні обов'язки. А поза зборами, в особистому житті перебувають у міщанському оточенні. На загераньованих околицях, під звук ще царських грамофонів, серед тендітних дівчат, вони невимушено, як і тут, веселяться. Навіть більше. Одиниці ганяються за химерними радощами життя не тільки до шкіл танців, але й до дансингів. Якби комсомольська етика заборонила веселощі - ого!— як швидко спорожніли б лави авангарду пролет - молоді. Але цих тенденцій, зда-

ється, ніхто не бачить, можливо... через брак часу. А на закритих зборах галасують: „Треба втягувати виробників!.. Є прогріхи!..“ А чому?.. Прийшов до нас, скажімо, Коханівський — кремезний, повний соняшної снаги. А ми зашекнули його бунтівливе завзяття сотнями зборів і своєрідною схоластикою. А тепер він агітпроп і... сухітник. А дехто гукає: „Даєш якнайбільше робітників!“ Ні, спочатку треба відмолодити методи роботи, уже не час трохи не щодня товкти юну енергію в організаційній ступі. Всі ми,—наївно узагальнював він,—пориваємось до якоїсь акції, борні, а коли їх нема, до тихого комфортабельного життя. Отже, треба насичувати зміст наших буднів сміхом і піснями, бо в іншому разі комсомол може піти на змичку з міщанством, переродитись.

Небавом Замрія окликнула на ім'я Маруся — вона чималий час назирала його.

Він аж іздригнув з несподіванки.

— Ти хочеш з начальником посвоячитись? — її голос тремтів докором.

— Нащо він мені здався?

— А чого ж до його дочки липнеш?

— Якої? — здивовано.

— А ти, бідний, не знаєш... Ця вертуха швидко тебе скрутить,— у словах і любов і ревності.

Звістка приємно приголомшила бесідника. Він зловив віддалену Раїну усмішку — яка хороша, дружня. О, він давно марив саме про таку дівчину, нехай примхливу... А все ж її можна скорити — ото хлопці заздритимуть!

По вальсові Замрій запросив Раю на хіавату.

Юна маніриця нахмарила обличчя; мучити закоханих — найулюбленіша насолода.

— Ваша дама сумує... А я зайнята,— і кармінно усмінулась.

Ображений зальотник злостився. Які неввічливі натики! Очевидно, їй до вподоби Сашко, наступного року

32 уже інженер. А він простісінький робітник. Микола Іванович може навіть стати на перешкоді до їхніх зустрічів.

Він попрямував до буфета. Останнім часом залюбки ділив своє горе в алькоголі. Сидів сам - на - сам з колючкуватими думами і дудлив пиво.

Потому вийшов надвір. Ані сліду не знати. Де - не - де — ясні сукні. Якийсь чорний силует — невже Бузейко? — сховався за ріг. З розчинених вікон линули карбовані звуки чардашу, завдавали нудьги і гнали ген - ген від клюбу.

Аж нараз він зупинився; біля комсомольського осередку схлипувала... Маруся. Довгенько стояв ні в сих, ні в тих; давно знав про її почуття до себе, але навіщо плакати з ревностів... А вона ж не з тонкосльозих... Його пойняла раптова симпатія до рюмси, симпатія й бажання хоч на хвилину забутись. Він обійняв ущасливлену дівчину. А лівою рукою нишпорив у кишені — де то ключ? Злодійкувато озираючись, одімкнув двері. Чорна паща вагону поглинула пару похапливо.

Рая довгенько шукала очима Замрія — навіщо вона так безцеремонно випроводила його. Почастувала і Сашка своїм незадоволенням — не танцювала мазурку, а вона над життя любила її. Чомусь усе дратувало — і розпатлане волосся, і перед шикарного лакованого тупля — якийсь незграба розчавив — а надто — товчія.

Нахмарена кокетка принесла своє роздратовання до батька.

Саме на той час нагодився Закандикін і, похмуро усміхаючись, вислухав подвійну скаргу.

— Це можна. Я оголошу, значить... Так, своїх попередимо.

Він пішов із звеселілою Раєю до залі. Демонстративно виліз на стільця — публіка стишилась.

— Через пізній час танців не буде! — тоном наказу. Миттю зчинився розрух — невиразний, але загрозливий.

ХУДОЖНИЙ КЕРІВНИК
ТЕАТРУ ІМ. ФРАНКА,
НАРОДНИЙ АРТИСТ РЕС-
ПУБЛІКИ ГНАТ ЮРА

ДЕСЯТЬ РОКІВ ДЕРЖАВНОГО ДРА-
МАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМ. ІВАНА ФРАН-
КА — ЦЕ ГЕРОЇЧНЕ ДЕСЯТИЛІТТЯ
УПЕРТОЇ ПРАЦІ Й БОРОТЬБИ НА ФРОН-
ТІ ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮ-
ЦІЙНОЇ ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ, ЦЕ
ДЕСЯТЬ РОКІВ ПОГЛИБЛЕНОЇ МИ-
СТЕЦЬКОЇ РОБОТИ НА КОРИСТЬ ДИ-
КТАТУРИ ПРОЛЕТАРІАТУ. ВУСПІ-
ТАЄ ЮВІЛЯРІВ — ПРАЦІВНИКІВ
ТЕАТРУ ІМ. ФРАНКА, ЯК СВОЇХ СПІЛЬ-
НИКІВ У БОРОТЬБІ ЗА ПРОЛЕТАРСЬКЕ
МИСТЕЦТВО, І БАЖАЄ ІМ НОВИХ
ПЕРЕМОГ І ДОСЯГНЕНЬ!

